LA BRACE

| Hod. IV | STUDZIEN - SAKAVIK 1953 | N. 22 |

Biela-ruskaja reli-hijna-

ŹNIČ

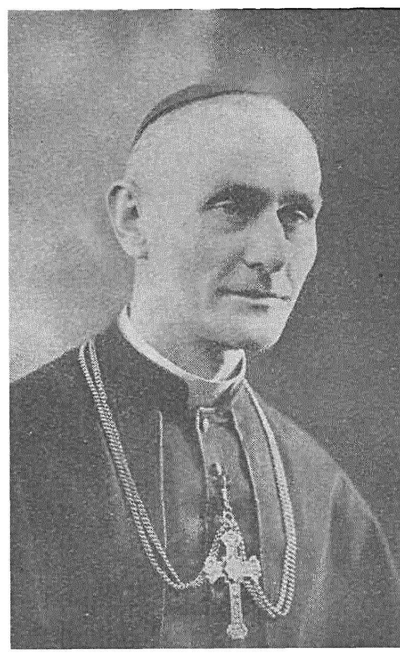
adra-dženskaja ča-sopiś

| Adres Redakc: Roma, v. Corsica, 1 | Hadav. padp. 3 dal., 1 paasobn. 30 cent.

ZMIEST

APOSTALSKI VIZYTATAR DLA BIELARUSAU

Biełaruskija katalickija śviatary abodvych abradaŭ na emihracyi źviarnulisia da Śviaciejšaha Ajca z prośbaj naznačyć Jaho Ekscelencyju Balesłava Słoskansa Apostalskim Vizytataram dla biełarusaŭ katalikoŭ na emihracyi. Śviaciejšy Ajciec vysłuchaŭ prośbu i naznačyŭ J. E. Balesłava Słoskansa Apostalskim Vizytataram dla biełarusaŭ katalikoŭ u va ŭsioj Europie za vyniatkam Italii.

Padajučy hetuju važnuju viestku da ahulnaha viedama, ličym svaim abaviazkam prypomnić niekatoryja važniejšyja mamenty z žyćcia Apostalskaha Vizytatara.

J. E. Balesłaŭ Słoskans radziŭsia 31 žniŭnia 1893 h. ŭ Sternianach Režyckaha pav.. Na śviatara byŭ vyśviečany 21 studzienia 1917 h. ŭ Pietrahradzie. Pracavaŭ duŝpastyram ŭ Pietrahradzie, Maskvie i ŭ Viciebsku ŭ parachvii śv. Barbary. Biskupskuju sacru atrymaŭ 10 traŭnia 1926 h. jak tytularny bisk. Cillijski, a 13 žniŭnia taho-ž hodu byŭ naznačany Apostalskim Administrataram Mahiloŭskim i Mienskim.

16 vieraśnia 1927 h. balšaviki jaho aryštavali i zasudzili na 3 hody ŭ kancentracyjny lahier na Sałoŭkach. U 1930 h. 1 listapada jon viarnuŭsia ŭ Mahiloŭ, adbyŭšy karu na Sałoŭkach, ale praz tydzień, 8 listp., jaho znoŭ aryštoŭvajuć i vysyłajuć u Turuchanski kraj paŭnačnaje Sibiry. Adtul 21 studzienia 1933 h. jon byŭ vymienieny suproć svaje voli na savieckaha kamunista z Łatvii. U 1944 h. niamieckaje gestapo vyvozić jaho ŭ Niamieččynu. U 1947 h. zaprašajuć jaho na pražyćcio ŭ Belhiju, dzie i dasiannia znajchodzić haścinny prytułak. U tym-ža 1947 h. Apostalski Pasad byŭ delehavaŭ jaho źvizytavać biełaruskija asiarodździ ŭ Francyi, Belhii j Niamieččynie.

Varta dadać, što J. E. Balesłaŭ pavažna pryčyniŭsia svaim zastupnictvam da arhanizacyi biełaruskaha centru ŭ Luvenie.

U dastojnaj asobie novanaznačanaha Apostalskaha Vizytatara biełaruskaja katalickaja emihracyja atrymała dobraha pastyra j ščyraha pracaŭnika na relihijnaj nivie.

Sučasny adres J. E. Apostalskaha Vizytatara: *Son Excellence Msg. Boleslau Sloskans, Abbey du Mont César, Louvain, Belgique.*

CHRYSTUS

(praciah)

Ad jakoha niaščaścia chacieŭ nas Boh ratavać?

Čałaviek nia jość takim, jakim pavinien być: kažnamu viedama, jak mazolna zdabyvajecca dabrata, a jak pavabnym jość dla jaho zło; ŭžo ad dziciačaści avałodvaje nami hnieŭ, hardaść, prahavitaść, zajdraść i łharstva — heta ŭsio pakazvaje na toje, što čałaviectva sapsovanaje. Pieršapačatna-ž čałaviek byŭ tak skłonny da dabra, što prastupstva dla jaho było ledź mahčymym. Pieršapačatna čałaviek mieŭ mahčymaść nia tolki być daskanalnym, ščaślivym, ale byŭ udzielnikam Bożaj ščaślivaści, łaski Bożaj. Adyž henyja nadnaturalnyja dary Boh uzależniŭ ad pasłuchmianaści pieršaha čałavieka, praz jakuju jon pavinien byŭ akazacca hodnym henaj łaski. Praz Adama ŭsio čałaviectva straciła henuju asablivuju łasku Bożuju, i praz svoj prastupak tak zahidziłasia, što my stalisia niahodnymi niabiesnaha ščaścia. Heta nazyvajecca hrachom pieršarodnym. Z kalectvam henaha hrachu my rodzimsia i nam, dzieciam marnatraŭcaŭ, nielha biaz asablivaje pomačy Bożaje zmahacca z błahimi pòchaciami j viaści česnaje żyćcio. Hrešny stan ludziej ad hrešnaha sużyćcia štoraz pahoršvaŭsia i ŭkancy čałaviectva maralna zusim adzičeła, stałasia niavolnikam viečnaha pieł ła. Čałavieku patrebnaje było nia tolki karotkatryvałaje ščaście na ziamli, ale hałoŭna ratunak ad viečnaje zahuby dy zdolnaść asiahniennia viečnaha nieba. Tamu treba było samomu viečnamu Bohu pryjšci na ziemlu.

Ale što maje Boh, nieskančatny Absolut, da nas ludziej? — Jon ničoha dla Siabie ad nas nie patrabuje. Jon ščaślivy Sam u Sabie, u svajoj tryadzinaści, i paśla upadku čałaviectva, jon moh novy śviet stvaryć. Jahona ŭsiovyšnaść astałasiab tojsamaj ci ludzi bylib u niebie ci ŭ piekle, dziejeła tut jahonaja ŭsiodobraść. Boh stvaryŭ dušu ludzkuju da siabie padobnaj, jana źjaŭlajecca volnym i razumnym ducham. Duch ludzki i cieła raźvivajecca, jon moża lubavacca pryhażościej ziamli, moża vykarystyvać apanoŭvać siły natury, moża paličyć i paznavać niabiesnyja ciely, jon moża adčuvać luboŭ abo nienaviść, ščaście abo rospač, jon moża suproć usich siłau samomu sabie dy nat svajmu Stvarycielu procistavicca, jon moża samaŭładna vyznačyć sabie dziejnaść i metu; i hety ludzki duch z usim źmiestam dumak svaich i voli viečna tryvacimie. Tak cudoŭny stvor jak duša ludzkaja nie chacieŭ Stvaryciel napoŭnić ahidaj i ciarpieńniem, dy abniachaić jaje, kinuŭšy ŭ viečnuju rospač, Jon chacieŭ akazać na dušach ludzkich, svaich najpryhażejšych stvarenniach, svaju miłasernaść.

Ale, kali Boh chacieŭ ratavać nas, to moh daravać hrachavuju vinu jakchacia, biaz pakuty, biaz Zbaviciela. - Peŭna, absalutny Vaładar moh usio daravać, kalib zachacieŭ, ale Jon żadaŭ takża akazać i svaju nieskančatnuju spraviadlivaść, kab my viedali, jak nieskančatna śviatym jość Boh, a jak strašnym jość hrech. Ludzi rabilisiab lohkadumnymi, bolš hrašylib, kalib daviedalisia, što Boh prabačaje takož i biaz kajannia. Tamu pastanaviŭ svajoj boskaj spraviadlivaściaj nikoli nikomu inakš nie prabačać, jak tolki praz adpaviednuju pakutu.

Ci spraviadlivaść vymahaje, kab vinavatyja samy za svaju vinu ciarpieli? Istavietna spraviadlivaść vymahaje pakuty, ale doŭh adnaho čałavieka moża być apłačany jahonym pryjacielam, i za prastupnika moża takża karu adbyć chtoniebudź niavinny, kali abrażany j sudździa na heta zhodzicca, jak heta ŭ historyji časta zdarałasia. Taksama moh i Chrystus za našyja hrachi ciarpieć, kali, budučy niavinnym, achviaravaŭsia za nas.

Tolki Boh zbavić nas moh.

Našto hetkija vialikija byli zachady, što aź Boh sam musiaŭ da nas zychodzić? Nia moh Jon pasłać jakoha praroka, katory navučyŭby nas, paćviardżajučy cudami svaju navuku? - Kalib ničoha bolš nia tre bylo aprača navučennia dobraha żyćcia, mohby pryjšci j prarok; żyćciavyja normy dziesiaci prykazanniaŭ byli nam pryniesieny praz prarokaŭ i Majzieja. Ale byli jšče j inšyja patreby, imienna: karu za hrachi našy adpakutavać, nieskančatnamu Bohu dać nieskančatnuju satysfakcyju. Abraza nieskančatnaha Boha była hrachom nieskančatna vialikim i nijakaje stvarennie, a nat usie jany razam, nie mahli za jaje Boha pieraprasić, moh heta zrabić tolki sam nieskančatny Syn Boży.

Ale našto było Bohu pryjmać na siabie harotnuju čałaviečuju naturu? Nia moh Jon, naprykład, stacca pramianistym aniełam na ziamli? - Boh, jak Boh sam tolki, nia moh ciarpieć, vykanać pakuty, bo Boh jość viečna ščaślivym Sam u Sabie; jak anieł mohby Jon dać satysfakcyju abrażanamu Bohu, ale jahona pakuta nia byłab važnaj dla ludziej, bo ciarpieŭby nie ad ich imia. Ludzi byli vinavaty - ludzi pavinny byli i satysfakcyju Bohu dać, tamu Boh musiaŭ sam stacca sapraŭdnym z dušoj i ciełam čałaviekam, ad čałavieka-matki ŭradzicca. Dyk znača Zbavicielam našym musiaŭ być čałaviek, kab svaju pakutnuju adpłatu za nas ludziej achviaravać; ale Jon musiaŭ adnačasna być i Boham, kab jahonyja ludzkija čyny i ciarpienni mieli nieskančatnuju vartaść.

A čamuź nia pryjšoŭ Jon z boskaj śvietazarnaściaj, čamu hrom nia hrymieŭ nia vidno było ostentacyji mnohalikaje śvity karaleŭskaje, abo čamu nia pryjšoŭ prynamś jak jaki kniaź, čamu jak biezbaronnaje ubohaje dziciatka? - Kalib Boh zychodziŭ na ziemlu ŭ cudoŭnaj śvietazarnaści, tady musialib usie i dobryja j złydni ŭ jaho vieryć prymusova, naš ułasny dośled i prakanannie na ziamli byŭby udaremnieny, viera nia byłab cnotaj. Kalib Jon byŭ pryjšoŭ z niaźmiernaj pyšnaściaj, tadyb u našym ludzkim paniaćci nia vyhladaŭby Jon zusim na muża ciarpiennia i Żydy nia ŭkryżavalib Jaho. A zjaviŭsiab Jon jak mahutny kniaz u zamku, to chtob tady pavażyŭsia da Jaho zbliżycca, zviarnucca z hutarkaj z prośbaj? Mahlib z Im padtrymoŭvać znosiny tolki znatnyja vialmoży, a ubohija prastaki Jaho bajalisiab. Ale Jon chacieŭ zbavić niatolki vialmożnych, a nasampierš pakryŭdżanych i ubohich; Jon pryjšoŭ dla ŭsich ludziej, tamu zjaviŭsia ŭ takoj postaci, jakaja da ŭsich budziła davier.

A ci nia byłob davoli taje unižonaści j pakuty, što ŭžo Jon čałaviekam staŭsia? Našto jašče taja źniavażlivaja paharda j kpiny, našto biaźmieżnyja muki kryżovyja? - Peŭna, chapiłab i mienšaha ciarpiennia, chapiłab adnaje kapielki jahonaj darahacennaj kryvi dla adkuplennia celaha śvietu, davoli byłob i samaha jahonaha učałaviečannia dla nieskančatnaj Bożaj spraviadlivaści, ale henaha ŭsiaho nia było davoli dla jahonaj nieskančatnaj Boskaj lubovi.

Jon chacieŭ vidavočna akazać nam svaju luboŭ, kab razbudzić u nas luboŭ uzajemnuju, to tak imienna praz luboŭ da Zbaviciela nam treba ratavacca. Kab Boh tolki byŭ staŭsia čałaviekam, tady nichto nia mieŭby dokazu jahonaha paniżennia j lubovi da nas, a kali my čujem ab jahonym strašennym bičavanni (bolej 600 ranaŭ ad vałavianych dyscyplinaŭ na ciele) dy kryżovaj śmierci, tady ŭjaŭlajem sabie, jak niaźmiernaj boskaj miłaściaj Jon kachaŭ nas, i rodzicca ŭ nas achvota ŭzajemna lubić Jaho.

Ale toje voś harótnaje dziacinstva dy hańba kryżovaj śmierci u mnohich abudżaje dumku, što Jon ad pačatku da kanca żyŭ zusim jak čałaviek tolki, Jon jeŭ, spaŭ, pracavaŭ, ciarpieŭ i pamior jak čałaviek. Dyk Jonża ab tym i kłapaciŭsia, kab my Jaho vyrazna za Boha pryznali z jahonaj dziejnaści. Kalib cudy jahonyja byli niezapiarečnymi, widavočnymi z pryčyny widowočnašci boskašci cudadzieja, tady nichto ź jahonych navočnych śvietkaŭ nia mieŭby ich za cudy, bo štož za dziva, što Boh dy dziejeŭ niazvyčajnyja rečy.

Ź jakoj mudraściaj dy miłaściaj dakanaŭ Boh svajho ŭčałaviečannia: boskaść prajaŭlajecca anno hetulki, kolki jošć nieabchodnym dla našaj zaŭvahi jaje, a po-za tym ujaŭlajecca nam Jon tak skromny, ludzki, što my nie patrabujem bajacca, kab mahli jšci da Jaho z advażlivym davieram. Tak my praz Chrysta-Čałavieka dastupajemsia da Chrysta-Boha.

Kali heta jošć istavietnaj praŭdaj, što nieskančatny j vaładarny nad usimi prastorami j časami Boh żyŭ na našaj ziamli jak čałaviek, dyk heta cud na cudami, jaki ad pačatku śvietu nie zdaraŭsia, i ŭsie ludzi tady praz usie viaki dzień i noč pavinny dziakavać dy żyć jak anieły!

Peŭna tre byłob hetaha spadziavacca. Ale my możam tolki tady być zbaŭlonymi, kali dabravolna pryznavacimiem dy lubicimiem Zbaviciela, tak što musiaŭ Jon zbaŭlennie tak narychtavać, kab nie narušać volnaści našaje voli, vieryć ci niavieryć; dziela hetaha jošć i niavieručyja ŭ Chrysta dy biazbożniki. Ale niazvyčajny cud učałaviečannia Boha użo praz 19 z pałavinaju viakoŭ żyvie ŭ pamiaci ludzkoj. Vialikija ludzi ŭsiośvietnaj historyji, karystajuć z pryznannia tolki studyjučych, a Chrystus dasiannia żyvie ŭ pamiaci blizu 700 miljonaŭ ludziej. Henijalnyja malary, mastaki, vučonyja, vajaki, manarchi jakża ścipłymi pradstaŭlajucca ŭ paraŭnanni da vaładarnaj śvietavaj budoŭli Chrystovaj Subożni. Dni narodzinaŭ słaŭnych ludziej adznačajucca śviatočnymi pramovami ŭ ludzkoj pamiaci praz viakoŭ paru tolki, a ŭračystaści Chrysta, jahonyja narodziny, muka, zhrobuŭstannie dy ŭsie niadzieli biażliku buduć napaŭniać śviatyni kultam radasnaj češci j trejčy dzienna ŭ «Ave Maria» pabożnymi chryścijanami ŭdziačna spaminacimiecca miłasernaje źniżennie Boha da ludziej.

CHRYSTOVYJA ŚVIETKI
Praroctvy.

Nichto nia moža z ludziej zapaviaścić narodziny ŭ budučyni viedamaha čałavieka; nichto nia viedaje jakoje dzicianio narodzicca dy što jano rabicimie, pierażyvacimie. Tolki ab pryjści na śviet, ab dakładnych abstavinach henaha pryjścia, ab dziejnaści j ciarpienniach adnaho adzinaha čałavieka detalična spraŭdzilisia zapavieščanni. Ci było heta naturalna mahčymym? Ci byŭ hena tolki zvyčajny čałaviek?

Pieršyja hrešniki ŭ raju viedali ŭżo ab pryjści Zbaviciela, a tysiačy hadoŭ pazniej viedali Abraham, Izaak, Jakub, što Jon ź ichniaha rodu pachodzicimie i što ŭ Chrystusavych časach panavacimie karol čużyniec / 1 Majz. 49, 10 / i kali tysiačy hadoŭ pierad Chrystom pačynajuć praroki štoraz vyraźniej zapaviaščać Zbaviciela. Daniel, jaki żyŭ 600 hod prad Chr., zapavieścić dakładna hod pryjścia / Dan 9, 21, 11 / Rešta prarokaŭ abviaščali ab pryjści Vialikaha Prapaviednika, jaki budzie Jaho papiaredżvać Jana /Iz, 40, 3/ što Zbaviciel narodzicca ŭ Betlejemie, adkul napeŭna nichto ničoha vialikaha nie spadziavaŭsia / Mich. 5, 2 / Jany dalej pradkazvali, što Jon narodzicca z čystaj Dziavicy rodu Davidavaha / Iz. 7, i 4; Jer. 23, 5, 6/, što vaładary dalokija pryniasuć jamu dary / Ps. 71, 10 /, što dziela Jaho mnoha niavinnych dzietak budzie vymardavana / Jer. 31, 15 /, što Jon u Jehipiet uciakacimie j adtul viernieсca / iz. 19, 1/, što ŭjażdżacimiec na aślicy ŭ Jeruzalim / Zach. 9, 9 / što dziejacimucca praz Jaho mnohija cudy / Iz. 35, 56/, što za 30 srebnikaŭ budzie pradany i za henyja hrošy aker ziamli hančara budzie kuplany / Zach 11,12, što Jon budzie aśmiajany, bičavany j cierniami ŭkaranavany, što na kryży voctam z żoŭćciu budzia napojany, što akryćciom jahonym padzielecca, što prabjuć Jamu ruki j nohi / Ps. 21 /, što cieła Jahona nia budzie hnišci / Ps. 15 10 / dy što znoŭ u nieba vierniacca / Ps. 67 34 / Tak praroki każuć jasna, što Zbaviciel jošć samym Boham / Iz. 35, 4 / I ŭreščie zapavieščana, što navuka Jaho raspašyrycca na ŭvieś śviet / Iz. 2, 3/, što achviara żydoŭskaja skončycca, a budzia paŭsiodna składacca Bohu Achviara chleba, mienavita, Mša Sv. / Mal. 1, 11 / I hety żyćciapis Zbaviciela byŭ napisany nie adnym prarokam, a praz cełyja viaki blizu dvaccaćma prarokami składausia, tak što adzin skazaŭ ab jahonaj maładości, druhi ab cudach, a inšy ab jakaści śmierci, a ŭsio zapavieščanaje suładna zhadżajecca, spaŭniajecca na adnoj tolki adzinaj Asobie na ziamli, imienna na Asobie Jezusa Chrysta. Hetyja pakazanni prarokaŭ nia byli padanyja zaraz-ża pa śmierci jahonaj, ale sapraŭdy byli zapisany mnoha viakoŭ da pryjścia Jaho, heta paćviardżajuć i Evanelіji zaŭsiody paklikajučysia na praroctvy dyj śćviardżajuć heta siannia jšče isnujučyja Żydy, jakija praroctvy ab Chryście ŭsiożtaki pryznajuć. Chto moža tak detalična apisać tojesamaść majučaha ŭ dalokaj budučyni narodzicca čałavieka? Ja mohby zapaviaścić, što ŭ Betlejemie narodzicca jašče adzin čałaviek, ależ i mnohija šče tam narodziacca; ja mohby zapaviaścić, što narodzicca taki, jaki pierad svaim voraham uciakacimie, ależ z mnohimi heta moža zdarycca; ja mohby taksama praročyć, što niechta budzie niespraviadliva asudżany, ale ci z adnym heta moža zdarycca; i kalib siannia jašče isnavała kara kryżovaj śmierci, możnab pradkazać, što jašče niechta budzie ukryżavany. Ale ab adnym i tym samym čałavieku tak mnoha rożnych tojesamaściaŭ i tak niazvyčajnych dziŭnych pryhodaŭ pradviaścić, zhadać prynahodna niemahčyma, heta mahčyma tolki pry Bożaj inspiracyji. Vošža ŭsie spoŭnienyja zapavieščanni śćviardżajuć nia zvyčajnaść, a -- cudoŭnaść henaha Čałavieka.

Ujaviem sabie, što mnohija reźbiary ŭ rożnych stahodździach, zusim niezależna adzin ad druhoha apracoŭvajuć asobnyja častki adnaje statuji; adzin, naprkł. reźbić, ruku, druhi hałavu itd. i doŭha pa śmierci apošniaha z mastakoŭ henyja častki znajdzieny j paskładany tak, što zdavałasia heta vierny abraz adnaho, żyvučaha ŭ našych časach, vialikaha čałavieka. Ci my uvażalib heta za prypadkovaje zdarennie, ci za vykanannie Bożaha zapavietu? Abo, dapuścim, praroctvy spoŭnilisia nad prypadkova narodżanym u Betlejemie adnym mudracom, dzie narod čakaŭ Mesyjaša, i pačaŭ za takoha uvażać taho mudraca. Tady jak jon moh zdziejeć, što zaraz paśla jahonaha naradżennia dziela jaho hinie tysiačy dziaciej, što Judaš pradaje za 30 srebnikaŭ, dy jak Jon moża cudy dziejeć?

1918 — 25: III — 1953

Z NAHODY TRYCCACIPIACILEĆCIA AHŁAŠENNIA NIEZALEŽNASCI BIEŁARUSI ŽADAJEM NAŠYM SURODZIČAM PAMYSNASCI Ŭ ZHODNAJ TVORČAJ IDEJNA - VYZVOLNAJ PRACY

RAŽVITANNIE

Šmat nam ćvilo,
Šmat nam śviaciła
Užo ŭ žyćci trymcivych zor,
Dy ŭsie sypkim,
Niastałym pylam
Raźmioŭ pa rostaniach vichor.
Jon dolu ŭśpieniŭ,
Pakamiečyŭ,
Nas, jak liścio, sarvaŭ z halla,
Pahnaŭ pa puščach,
Pa pustečach,
Dzie nie aruć i nie śpialać.
My dapalalisia
I haśli,
My znoŭ šuhali uharu,
Zmianiali vyhany
I jaśli
Ŭ vadnym imknienni : « Biełaruś ».
Z adnej u dumkaj :
« Znoŭ pabačyć »,
Z adnej nadziejaju : « dažyć »,
Z lipniovaj radaściaj
Haračaj
Pryjlhnuć da rodnaje miažy.
I voś siahonnia
Čabareje
Nam nie jana, a dalačyń
Sałonych moraŭ,
Płačuć reji,
Vichor u vietraziach hučyć.
I ŭsio dalej
Spłyvaje ŭ šeraść,
U zmrok toj Kraj, dzie luba ŭsio..
O, Biełaruś, chaj tak,
My ź vieraj
Ciabie i ŭdaleč paniasiom !

N. Arsiennieva.

DA SPRAVY VYJAŠNIENNIA ASPREČVANYCH NAZOVAŬ U APOSTALSKIM PASLANNI DA USICH NARODAŬ RASIEI

Apošnimi časami bielaruskaja presa vyjaviła niezdavalennie z niekatorych niezrazumiełych sloŭ vydanaha letaś « Apostalskaha Listu da ŭsich narodaŭ Rasiei » (*Epistola Apostolica ad universos Russiae populos*, AAS, vol. XXXXIV, N. 10, 4 Augusti 1952, p. 505). Sutnaść spravy voś u hetaj nazovie *narodaŭ Rasiei*, budziačaj padazrennie ihnaravannia apryčonaści j prava da niezaležnaści hetych narodaŭ, a pryznannia ich za składovyja častki adnaho vialikaha rasiejskaha narodu, ab jakim byccam i havorycca ŭ dalejšym tekscie Listu ŭ vadzinočnym, jakby abahulniajučym, liku. Jašče bolej uschvalavalisia nacyjanlnyja pačućci dy pastavilasia pad sumniŭ abjektyŭnaść Vatykanu ŭ našych nacjanalnych adnosinach (« Baćkaŭščyna » N. 48/1952 ; « Biełaruskaja Trybuna » N. 5-6/1952) kali rasiejskaja presa (« Posev » z 10. VIII.1952) pačała interpretavać hetyja nazovy ŭ duchu šovinistyčnaj « jedinonedelimosti » bałamuciačy śvietavuju apiniju palityčnuju ab nas u tak važnym histaryčnym mamencie kali važycca na mižnarodnym forumie dola narodaŭ i krajoŭ. Nie dačakaŭšysia adumysłovych vyjaśnienniaŭ u henaj spravie bielaruskaje idejnaje hramadztva źviarnulasia z pytanniem da bielaruskaha katalickaha duchavienstva, jak bližej stajačaha da aficyjalnych kruhoŭ eklezijalnych, kab vyjaśniła hetaje balučaje niedarazumiennie. Damahanni zusim vyrazna skiravany byli da katalickaj presy j da našaj časopisi. Tamu voś, idučy na sustreč im, i sprabujem tut unahladnić toje, što viadzie da ŭspakajennia henych dražniačych sumnivaŭ ; jaśniej kažučy, sprabujem znajści kluč da takoha razumiennia Apostalskaha Listu, kab ani jahona samaść matyvovaja, ani efektyŭnaść vonkava-refleksyjnaja, nas nie biespakoiła.

Pierš za ŭsio — na padstavie samoha źmiestu Listu j jaho autarytatyŭnaj interpretacyi (« Il Quotidiano », N. 258/1952, p. 1) — dla pryncypu kanstatujem, što jon nie źjaŭlajecca jakimniebudź definicyjna-etnolohičnym, ci palityčnym dekretam, a — pryjadnalna-ajcoŭskim dušpastyrskim zvarotam da *tych, što choc u hałšyni histaryčnymi padziejami j adłučany ad hetaha Apostalskaha Pasadu, tu ŭsiož zachoŭvajuc imia chryścijanskaje j znajchodziacca ŭ abstavinach, u jakich nia tolki im trudna słuchac Našaha hołasu j paznac katalickuju daktrynu, ale znahleny rožnymi abarmockimi pahubnymi sposabami adkidac naviet vieru j samaje Imia Božaje.*

List, jak bačym, źviernieny, z matyvaŭ čysta relihijnych, da mučanikaŭ raspanošanaha siannia biazbožnictva. A pad imiam jakoha kraju toje biazbožnictva siannia viedamaje śvietu ? Adkaz — jasny. Dyk što-ź dziŭnoha, što i Apostalski List tymža imiam abahulniŭ henych mučanikaŭ ? Abahulniennie heta vypłyvaje z supolnaści mukaŭ i mučyciela, dziejučaha siannia aficyjalna pad henym imiam, a zusim nie abaznačaje utojesamlennia etničnaha, jakoje, dražnić paniavolenyja narody. « *Non s'intendeva mischiare voi con i russi* »

(*Nia było na dumcy vas źmiéšvac z rasiejcami*) — zapeŭniaje sam Papież ŭłasnavusna ukraincaŭ vyjaśniajučy sens i matyvy Listu, padčas adumysłovaje uračystaje dla ich audyjencyi («Chrystyjanski Hołos», N. 47/1952). I ci-ž nia mohuć i biełarusy karystać z henaha autarytatyŭnaha zapeŭniennia, kab adsiavać im *Posev* rasiejskich salidarystych (za jakich nielha vinić usiaho rasiejskaha narodu). što advažvajucca da Vysokapastyrskich słoŭ relihijnaha pavučennia j paciechi pryštamoŭvać svaju jedinonedelimskuju palityku ? « *Papa daskanała aznajomleny z sučasnym stanoviščam u našaj baćkaŭščnie - pišuć jany - i acenivaje ŭsie narody Rasiei adnolkava paniavolenymi internacyjanalnym kamunizmam* (a kamu-ž nia viedama, što jon siannia tam panrasiejski ! Red.), *jak adnu palityčnuju i duchovuju sucelnaść. Carkva i kultura — adzinaja i supolnaja dla rasiejskaj dziaržavy* » [1] Biełarusaŭ, dobra viedajučych canu toj *sucelnaści*, demaho hija heta nie pavinna biantežyć i ŭpieradžać da Ajca Chryścijanstva, jon bo nia horš abznajomleny i z sobskadziaržaŭnaj minuŭščynaj ichniaha narodu, jaki da kanca XVIII stah. nia znaŭ taje *sucelnaści*, farmujučysia *etnična, histaryčna i kulturna* pa-za Rasiejaj ; [2] Papież nidzie ab toj ŭsichabyjmajučaj adzinadziaržaŭnaści Rasiejskaj, dy šče i z kazionnaj separatyŭnaj Carkvoju, kankretna nie havora ; naadvarot — zaklikaje da zusim inšaj, daloka šyrejšaj, sucelnaści duchovaj usiedzieržavy Chrystovaj, h. zn. Subožni (Carkvy) Universalnaj. Praŭna-dziaržaŭnaje i nacyjanalnaje pytannie, jak nie naležačaje da temy, astaŭlajecca tutaka nieakreślenym : raz havorycca *narodu słavianskamu*, druhi raz *hetyja narody*, a treci — *narodu ruskamu* ihd. Papież bo vystupaje tut nia ŭ roli palityčna-dziaržaŭnaha dziejnika, ci sudździ, jak heta jamu imputuje toj-ža *Posev*, kažučy, što « Hetaje pasłannie pasiarednia asudžaje separatystych » [3], ale — ŭ roli vyrazumiełaha Ajca Chryscijanstva, jaki nia vydaje hroznaha asudu naviet na separatystych relihijnych... Adnosna-ž biełarusaŭ, dyk jon nia tolki *zasudžvaje*, ale jšče j uspamahaje ich moralna j mataryjalna ŭ kulturna-nacyjanalnym adradženni. Biełaruskaj emihracyi byłob lišnim vykazvać usie tyje dabradziejstvy. Nia pieršyja my, praŭda, ale j nie apošnija. Majem za što dziakavać. Majem za što adpłačvacca Ajcoŭskamu sercu davieram. Apošni-ž fakt naznačennia nam Apostalskaha Vizytatara, abaznačajučy ščyruju turbotu ab paŭnacie našaha adradžennia, najbolej pavinien pabudzić nas da taho davieru. Ab turbotach-ža tych ajcoŭ, pad adresam jakich vykazany najbolšyja žali, chaj śvietčyć choćby j nastupny artykuł.

Redakcyja.

[1] *Posev*, z 10.VIII.1952.

[2] Hladzi susiedoi art. našaj harety : «Datyčna adnaje cnihi al Biel. Litar.»

[3] *Bielar Tribuna*, n. 5-6-1952.

DATYČNA ADNAJE KNIHI AB BIELARUSKAJ LITARATURY [1]

Pramież dvuch hod paśla pub'ikacyi *saviéckaj litaratury* [2], Jazep L. Messina prydbaŭ nam novuju pracu iz słavistyki : *Biełaruskaja Litaratura* [3]. Havorycca ab adnoj sapraŭdnaj historyi biełaruskaj litaratury (i hetki, pavodla nas, zahałovak byŭby padchadniejšy dla hetaj knihi), abyjmajučaj celaje tysiačalećcie ad pačatkaŭ da našych dzion. Paśla karotkaha ŭstupu ab prastory heahrafičnym, ab hałaŭniejšych padziejach histaryčnych, charakterystyki etničnaj, jazykovaj, autar u siami źmiastoŭnych raździełach daje narys hałoŭnych napramkaŭ biełaruskaj litaratury na praciahu viakoŭ : pieršapačatnaje piśmiennictva, bliskučaść u peryjadzie litoŭskim, zaniapad pad panavanniem Polščy, peryjad carskaha pryhniotu, narodnaja litaratura, narodziny litaratury novačasnaj, litaratura saviećkaja. U dalejšych troch raździełach jon zatrymoŭvajecca na dvuch najvydatniešych pradstaŭnikoch biełaruskaj litaratury : Janku Kupale i Jakubie Kołasie dy inšych adradženskich piśmiennikach.

Jak bačym, heta praca Messiny, choć nie nadta vialikich raźmieraŭ, a ŭsiož davoli šyrokaha absiahu i nie biez trudnaściaŭ takža z niedachopu, ŭ našych palityčnych abstavinach, znadobja dla pracy. Treba voś-ža pryznać aŭtaru zasłuhu, što jon badaj pieršy ŭ Italii ŭziaŭsia z hetkim razmacham i systematyčnaściu za temu biełaruskaj litaratury i bahata upasažyŭ studjujučych ŭ histaryčna-litaraturnyja viedamki na dobrych adzinaccaci bačynach biblijahrafii. Adnak, kali ab tomiku *saviećkaj litaratury* časapis naš napisaŭ, i nie biez racyi, što « biassprečnaja vartasnaść tvoru Messiny heta : daŭ daśledčyku peŭnuju aryjentacyju ŭ zablytanym tryccacilećci saviećkaj litaratury », [4] to nažal nia možam paŭtaryć tajesamaje dumki ab novym tvory, *Biełaruskaja litaratura*, biaz niekatorych zaściarohaŭ. Pišučy ab litaratury narodu, katory jak i sam Messina pryznaje, šmat razoŭ byŭ źniavolvany pieramožnymi ŭładarami, što zabaraniali jamu naviet pisać i vykazvacca ŭ svajoj matčynaj movie (bb. 13, 14 e 45), i źviali jahonu litaraturu prosta na « muzejny folklorystyčny kuryjoz... » (b. 125), tre było z bolšaj ahladnaściu spatrablać niekatoryja krynicy i pahlady rasiejcaŭ i savietčykaŭ. Nie havorym tut ab niedachopach i promachach, zusim zrazumiełych pry takoj pracy jak heta, ale ab peŭnaha rodu biesstaronnaści, na naš pahlad, vielmi važnaj, jakuju ŭsie pryznajuć nieabchodnaj u kožnym sapraŭdy navukovym tvory. Praŭda, autar u šmat punktach vykazvaje niezaležny pahlad, pryznajučy, napryklad, vyšejšaść kultury biełaruskaj ŭ litoŭskim peryjadzie, pryznajučy takža rožnajakaść etničnaj charakterystyki, folklorystyčnaj i jazykovaj biełaruskaj ŭ vadnosinach da rasiejskaj i ukrainskaj ; adyž u inšych punktach jon vyjaŭlaje niejkuju zaležnaść, chaj sabie j mimavolnuju, ad niapravilnych partyjnych pahladaŭ, nastolki ciažkuju, što abiascenvaje, a prynamś zaciamniaje, naležnaść bielaruskaj emihracyjnaj litaratury (b. 18) i katalickaj, uvažajučy jaje za dziejnik palityčny, a naviet antynacyjanalny (bb. 53, 66 n), až da niemahčymaści zrazumieć : jak, naprykład L. Sapieha moh dać « nia mała dla raźvićcia biełaruskaj kultury... naviarnuŭšysia na katalictva » (b. 43).

Vyeliminavaŭšy vyšadciemlenyja defekty, jakija zaraz apišam lepš, nia sumniajomsia, što praca Messiny moža dać aryjentacyju pry studyjach krutych (bolej krutych, čym savieckija) histaryčnych padziejaŭ biełaruskaj litaratury.

* * *

Maniučysia vyjaśnić pačatki i nazovu Biełarusi Messina hetak piša (bb. 11-12) : « Najstarejšyja viedamki siahajuć pačatku IX stahodździa, raniej, h. zn. da pryjścia kniazioŭ varažskich, i kažuć nam ab Russii Połackaj (*Połockaja Ruś*).... Ale kraj uchodzić u histo-

[1] Artykul hety zjaŭlajecca dasłoŭnym pierakładam z italijskaha. Ŭziaty jon z adnaje najpavažniejšaje časopisi rymskaje « LA CIVILTÀ CATTOLICA » Nr. 4, 1953, b. 444-452, kantralavanaj samym Papiežam ; tak što autarytetnaść vykazanych u im pahladaŭ treba mierać nie samym tolki podpisam autara artykułu (*Pierakładcyk*).

[2] GIUSEPPE L. MESSINA, *La letteratura sovietica*, Firenze 1950.

[3] GIUSEPPE L. MESSINA, *La letteratura bielorussa*, Firenze. Valmartina 1952, p. 147, L. 650.

[4] Hladzi *Civ. Catt.* 1952, I, 667.

ryju tolki pad kaniec X sth, jak Ŭładzimier Vialiki... pryłučyü terytoryju, što üžo była kaliś nazyvana *Belorossija* (dasłoüna, pierakładčyk). Ad hetaha vyskazu zaležyć druhoje ćvierdžańnie (b. 8), što nazova *Biancoruteno užyvajecca pamyłkova niekatorymi piśmiennikami*, dziela hetaha prava hramadzianstva pryznana tolki terminam Belorussia abo Russia Bianca, belorusso abo russo bianco biełarasiejec, (Prkł.) Voś-ža, kalib Messina vykarystaü bolš navukovyja, a mienš tendencyjnyja krynicy, jak Prampolini, Barbagallo itd., pavinien byü-by skazać, jak naprkł. kaža Gatto, što na hetu kvestyju zahladajucca rožna i što ab pachodžanni nazovy Ruś isnujuć hałoüna dva pahlady, tak zv. ». pahlad słavianski » (scuola slava), jaki jon maje za praüdapadabniejšy, i pahlad « narmandzki abo skandynaüski... z bolšymi ci mienšymi modyfikacyjami.... siannia ahulna pryniaty [5] ». Pavodla adnaje bolš ahulnaje dumki hetaha pahladu, staradaüny dynastyčny termin Ruś-Ros-Ruoti, adsiul Rutenia, što pryjšoü na ziemli biełaruskich i ukrainskich antenataü ad skandynavaü, tamža asieüšych, nia treba ütojesamlać z tym palityčnym naviejšym terminam *Russia* (Rasieja, Prkł.) jakaja ufarmavałasia etnična, histaryčna i kulturna vonkach vyšnazvanych nacyjaü. Voś-ža, śmiejem sumniavacca, što słova *Belarossija* było znanaje, ü sensie, jakoha žadaje autar, užo ü časach Ŭładzimiera Vialikaha, tym bolej, što prodki biełarusaü lubili nazyvacca imionami svaich kniastvaü centralnych Pałačanie, Turaücy [6]. Smalency, tady jak praz usio siaredniaviečča i ü peryjadzie dasavieckim Biełaruś była na zachadzie nazyvana terminami Alboruthenia (Acta Vaticana), Weissruthenia, Whiteruthenia itd. [7] A zrešty, üvažajem hena pytannie za, dyskusyjnaje, jakoje mahčymuć vyrašyć samy vučonyja ; nichto adnak pry sianniašnim stanie studyjaü nia moža ćviardzić pavažna, što słovy Biancorutenia e Biancoruteno zjaülajucca pamyłkovymi.

Kali jakiniebudź čužaziemiec choča apracavać tvory historyi, litaratury, ci kultury inšaha narodu, jon pavinien danaravicca, kali nie da mentalnaści (heta bo nie zaüsiody üdajecca), dyk prynamś da nomenklatury danaha narodu i unahladnić histaryčnyja fakty j charakterystyku jamu svomuju, a nia supolnuju z inšymi narodami. Messina-ž naadvarot, niama viedama čamu, nadumaüsia heahrafičnyja nazovy padać parasiejsku (b. 8) i tak piša : Minsk, a nia Miensk, Grodno, a nia Horadnia, Gomel, a nia Homiel itd. (b. 9). Dy, kazaüby nie biełaruskuju pisaü jon historyju, a skandynaüskuju ci ukrainskuju, kali vôliü nazyvać słaünuju kniažnu połackuju nie ü biełaruskaj formie Rahnieda, a ü skandynaüskaj Rognilde (b. 12) dy zamoüčvać załatuju paru kniazia Ŭsiesłava *Čaradzieja* (1044-1101) a, vystaülać nasilstva nad Połackam Ŭładzimiera j Jarasłava. Takža j toje častaje staülannie ü prykład i parallelizm rasiejskaj litaratury, što pry dobraj miery možab i nia było bieskarysnym, zvodziać hałoüny abjekt da druharadnaści. Dalej, daviedvajemsia ad autara, što « Biełarusy ciapierašnija rožniacca ad Vialikarusaü i Ukraincaü... čyrvanavymi vałasami... *rubaškaj* z šyrokim kaüniarom, übiranaj üsiaredzinu portak, i *lapaciami*, abutkam z biarozavaje kary » (b. 17). A taho nia viedaü, što čyrvanavyja (ryžyja) vałasy uvažajucca na Biełarusi za niamiły vybryk pryrody i naščaście zdarajucca vielmi redka ü henym kraji. Tamža lubiać žychary nasić *bielaju saročku abo kašulu*, a nia *rubašku*, jak havorać rasiejcy. Takžasama, kalib chto skazaü biełarusu, što jon maje na nahach pryhožyja *lapaci* ümiest *lapci*, mohby vystavicca na niebiaśpieku, što sam byüby abazvany łapciem. Hrašyüby hrubym palanizmam toj, chto chočučy skazać dačka, dočańka, skazaüby *curka*.

Autar pryznaje savieckamu režymu zasłuhi, što daü prava biełaruskamu narodu vučycca ü rodnaj movie (b. 104). Adyž, papraüdzi skazaüšy, biełarusy častkova asiahnuli heta prava užo za pieršaj Dumy (1905), a paśla poünaściu padčas ahłašennia niezaležnaści Biełaruskaj Respubliki (25 sakavika 1918). Adnosna savieckich zasłuhaü linhvistyčnych adciemim tut adnu supiarečnaść miž .ćvierdžanniem autara na 78 bač. (« siannia jość novaja niebiaśpieka rusyfikacyi da pakanannia ») i ćvierdžanniem na 104-105 bač (« Ad hetaha da ćvierdžannia, što kamunizm namahajecca supracivicca rusyfikacyjnamu pracesu, pačaüšamusia paütara stahodzdzia tamu, daroha dalokaja)... » Takuju kon tradykcyju, vyjaülajučuju üsiožtaki niešta rečaisnaje, možna byłob abyjści, pryznajučy takža zasłuhu za dobryja vyniki j samomu narodu biełaruskamu, bolš, čym savieckamu režymu. Dla jaho faktyčna nia isnuje ničoha stałaha. i biazumoünaha da vytrymki, što nie zjaülajecca svomym jamu : ücora, dziela karysnaści hłavarom, viałasia palityka prychilnaja adradženskim imknienniam nacyjaü, siannia, üsio dla tahož interesu panujučaj kliki, jakoj my nie ütojesamlajem z rasiejcami, vydajecca bolš vyhadnym pahładžvać hetych apošnich, što tvorać bolš kolkasnuju hrupu pamiž inšymi narodami URSS, pieravalutoüvajučy ichniuju minuüščynu dy advajoüvajučy im *prava* pieradavikoü u zmahanni za kamunizm. Kali Stalin robicca vaładarom nacyjanalnych movaü i hramić, samazapiarečna, teoryju Marra ab adzinym, kamunistyčnym jazyku, dyk chto jamu vieryć ? Jon bo adbiraje adnoju rukoju toje, što daü druhoju : nacyjanalnyja jazyki astanucca, ajakža — kaža jon — ale tolki datul, dakul heta budzie karysnym dla savieckaje üłady, jakaja adzinaja tolki, *z hary*, mahčymie pravodzić dauspadobnyja joj jazykovyja reformy [8].

A kali astavim teoretyčnaje pola dyskusyjaü i abiacanak dy padamosia na pola prachtyki j faktaü, tyja zasłuhi savieckaha režymu raźviejucca, jak dym. Chaj tolki jakiniebudź biełarus advažycca ačyščać svaju movu ad rasiejskich barbaryzmaü, a zaraz aklajmiać jaho buržuaznym nacyjanalistam : « Miesnyja buržuaznyja nacyjanalisty — piša adna savieckaja časopiś — pad pakryvaju abaronnikaü matčynaj movy, üvodziać nacy-janalistyčnuju buržuaznuju liniju ü raźvićcio nacyjanalnaj movy... Hetak biełaruskija buržuaznyja nacyjanalisty manilisia źmianić słovy « internacyjanalny », « biblijateka » « opponent », « horyzont », na ichnija štučnyja miesnyja *mižnarodny*, *kniharnia*, *supiarečnik*, *paziom* ihd... buržuaznyja nacyjanalisty manilisia aryjentavacca na jazyki iz-za miažy, *abiasceńvajučy značennie rasieskaje movy*.... buržuaznyja nacyjanalisty namnožyli słoü i formaü lokalnych, kab pieraškodzić rasiejskim słovam i formam pranikać u rodnuju movu... » [9]. Kali voś-ža siannia biełaruskaja

[5] Hl. E. LO GATTO, *Storia della Russia*. Firenze 1946, pp. 23-24.
[6] Hl. *Letopiś po Łavrentevskomu spisku*, S. Peterburg 1872, p. 74.
[7] Pakolki autar na b. 36 spaminaje ab znajchodziačymsia ü Paduanskim universytecie rehistry, ü jakim biełarus Skaryna « pieršy słavianin uschodni daktaryzavany na zachadzie », jość padpisany *Dominus Franciskus Skorina de Poloczko Ruthenus*, jaki peünaž cytujecca nie na karyść autaravaj apinii, dadamo, što u tym-ža samym universytecie znajchodzicca takža try partrety /al fresco /. Pad centralnym z ich napisana : *Franciscus Skoryna de Poloczko - Ruteno* - 1512. Pad pravym, ad starany hładziačaha : *Petr Vasiljevic Postnikov - Russo* - 1694. Pad levym-ža : Giovanni Kochanowski-Polacco, 1530-1584. Heta notatka, jakuju cytujem z emihranckaj biełaruskaj časopisi ZAPISY, *The Journal of the Whiteruthenian* / Byelorussian / *Institute of Arts and Sciences*, 1952, n. 1 bb. 41-42, dajučaja nam najvyrazniejšuju rožnicu miž rusam / ruteno / i rasiejcam, nia vydajecca nam abniachalnaj. Cytavanaja časopiś daje zdymku henych partretaü, na jakoj vidać dobra vyšuspomnienyja padpisy
[8] Hl. STALIN, *Marksizm i linguistika*, pierakład P. TOGLIATTI, Rym, 1952, bb. 37-39.
[9] Hl. T. P. ŁOMTEV, *I. V. Stalin o razvitii nationalnych jazykov v epoke socializma*, in « *Voprosy filosofii*, 1949, n. 2, b. 135.

mova « viarnułasia da hodnaści movy litaraturnaj » i Biełaruś maje svaju « niezaležnuju litaraturu », dyk usia zasłuha ü hetym biełaruskaha narodu, a nie « savieckaj revalucyi » (b. 105).

Autar nie pavinien byü usiaho hetaha ihnaravać, kali pryznaü biełaruskamu narodu prava na svaju movu i litaraturu, pryjmajučy dekret z 28 žniünia 1933 ab ortohrafičnych normach, nakinutych savieckim režymam Mienskaj Akademii Navuk (b. 20), paśla likvidacyi hetak zv. *Nacdemaüščyny*. Adyž 31 kastryčnika tahožsamaha hodu volnaje Biełaruskaje Navukovaje Tdvarystva (ü Vilni, prkł.) padniało farmalny pratest suproć henaha hvałtu [10]. Ale moža autar jaho nia ličyć za hodny uvahi, što byü pisany ü Zachodniaj Biełarusi, *emihrantami iz-za hranicy* ? Adnak dumajem, što naviet i saviecki dekret nie üstanaviü taho, što autar, byccam « *v* — kali staić na kancy, dyk vyhavarvajecca jak *f* » (b. 7), tady jak biełaruski jazyk nia cierpić taho *v* ci *f*, užyvajučy svajho charakterystyčnaha paühałosnaha (ü), jakoha niama ü rasiejščynie.

Što da emihracyi abo üciakactva biełaruskaha treba skazać, što jana nia tolki ü minuüščynie tvaryła kulturu i pravy svaich surodzičaü, što takža pryznaje j autar (b. 73), ale j siannia moža bolš, čym kalinie-budź, pracuje dla hetaj mety. Davoli hlanuć na mnohalikija hazety i žurnały, vychodziačyja ü va üsich častkach śvietu na biełaruskaj movie, kab zdać sabie spravu iz značnaha ükładu biełaruskaj emihracyi ü vahulnuju vyzvolnuju spravu, kulturu j nacyjanalnaje adradžennie. Zacytujem tut niekatoryja z henych hazet i žurnałaü, trapiüšych pad ruku : *Źnič*, što vyjchodzić u Rymie, *Backaüščyna*, *Zmahannie* i *Kałaski* — u Münchenie, *Božym Šlacham* i *Moładz* — ü Paryžy, *Biełarus*, *Biełaruskaja Trybuna*, *Zapisy* i *Vieda* — ü New Yorku, *Napierad* — u Luvenie A z-pasiarod piśmiennikaü i krytykaü, apača Natalii Arsiennievaj, adciemlenaj takža j autaram (b. 91), prypomnim R. Krušynu, A. Sałaüja, U. Kliševiča, J. Vićbiča, M. Siadniova, A. Adamoviča, S. Stankievića, J. Stankievića.

Havoračy ab uciakačoch, nielha zamaüčać ab praśledach i stratach spryčynienych narodu kamunizmam, asabliva biełaruskaj intelihencyi : da 15000 padpisanych, dola jakich niaviedama, adnatavanych takža j autaram (b. 104), dadamo cyfry adnaje naviejšaje statystyki, pavodla jakoje pajšło ü raschod dobrych 18 vysokich prałataü katalickich i pravasłaünych razam z tryma tysiačami nižejšych duchoünikaü, 13 akademikaü, 74 prafesary j vučonyja, 54 dziejačy hramadzkija, 10 artystaü teatralnych, 59 piśmiennikaü paetaü i literaturnych krytykaü. Cyfra heta dajchodzić da 1m800 tysiač kali dadać usich zlikvidavanych iz sialanstva [11].

* * *

My viedajem, nažal, što pryvatna mohby sabie chto j niedacaniać duchoünaha apostalatu katalickaj Subožni i jejnaha viekavoha ükładu (kantrybutu) dla kultury i cyvilizacyi ; adyž nia možam nijak zrazumieć, jak možna kiravacca hetkim manieram, spaüniajučy svaje abaviazki prafesyjanalnyja. Čamu Messina patraktavaü biełaruski katalicyzm (nia toj polski denacyjanalizujučy) jak biaspłodny dla prabudy litaraturnaj i nacyjanalnaj (bb. 53, 66) ; sympatyzujučy adnačasna dla pratestantyzmu, žydoü dy Carkvy pravasłaünaj (jakaja była ü peryjadzie paślaunijnym mahutnym rusyfikatarskim dziejnikam) i dla elementaü anarchistyčnych ? Hetak nie adnosilisia naviet filokamunistyčnyja biełaruskija historyki litaratury, jak naprkł. Dvarčanin, ci inš. Z autaraü, cytavanych Messinaj, nia mała jošć katalikoü, jak nprkł : Fr. Bahuševič, Iv. Łuckievič, A. Jelski, A. Abuchovič, P. Bachrym, K. Kastravicki, J. Kupała. Z ich (nie pakušajemsia pieraličać usich) šmat zaüdziačvajuć svajo nastaüliennie mastackaje vučonym i haračym katalickim duchoünikam, jak naprkł sialanski paet Bachrym zaüdziačvaje svajo üzhadavannie kulturu j inspiracyju svajmu aśviečanamu üzhadavaücu ks. Mahnuševüskamu, viedamamu pieršaadradžencu biełaruskamu. Ab im naviet napisana monohrafija vydatnym patryjotam i dziejačam ks. Ad. Stankievičam.

I kali autar voliü uspomnić ab takich viersarobach, jak P. Broüka, A. Aleksandrovič, Klimkovič « haduncoü savieckaha režymu » (b. 115) dy dvuch žydkoch C. Kartnym i Z. Biaduli, dyk čamu nia byü łaskaü uspomnić i druhich sapraüdnych talentaü, jak naprkł. U. Chadyka, zamučanaha ü Sibirskaj katarzie, zatoje, što nie chacieü pradać svaje baćkaüščyny j svaje mastackaje voli ; Ł. Henijuš, i hłyboki K. Svajak (ks. Stepovič), jaki pakinuü niekulki tomikaü tvoraü (*Maja Lira*, *Dziannica majho žyćcia* idr.) ; A. Ziaziulu (ks. Astramovič) z jaho zbornikam paezyi *Z Rodnaha Zahonu* ; piśmiennika i paeta V. Advažnaha (ks. J. Hermanovič MIC), jaki taksama skončyüsia ü Sibiry ; St. Hrynkieviča, piśmiennika j krytyka-psychaloha, pierakładčyka *Sledam za Chrystom* T. à Kkempis, jaho viedamaja povieść trylohija *Carkva-Pomsta-Viaznica* dy inšych ? My-b nikoli nie pastavili hetych pytanniaü Messinie, ani rabili-b niejkich rožnic miž katalikami, žydami, ci pravasłaünymi na litaraturnym poli [12], kali-b jon nie zapiarečyü Subožni katalickaj i katalikom miesca, jakoje naležycca im u biełaruskim narodzie. Dalej, vytykać zaüsiody kastry Inkvizycyi, vyhladaje na abnižannie krytyki j litaratury da mitynhavaha ruchmaćcià. Peüniež, nadta balić toje, što Skarynava treciaja drukavanaja Biblija była spalena, jak zapadozranaja ü herezyi (b. 36), pierakładčyk bo nia daü vyraznaha znaku, što nia byü pratestantam ; adyž byłob jašče bolš balučym, kalib henaja kniha, majučaja źmiaščać — jak my vierym — niatykalnaje abjaülenaje słova Božaje, achova jakoha daručana Zbavicielem universalnaj Eklezii, , była pasiejeła siarod niaśviedamych viernikaü niapraüdu. I kali jezuity « lutujuć » na niekatoryja knihi « asudžajučy ich biespaščadna na kaścior », dyk heta nie tamu, što jany drukavany « pabiełarusku » (b. 42), ale tamu, što jany heretyckija. A üsio-ž i jezuity, darma što byli pieravažna čužaziemcami, dla Biełarusi prysłužylisia publikacyjami, inspiracyjaj, kali nie biespasrednym autarstvam, relihijnaha tvorstva, piesiennictva naprykład [13]. Datyčna złučennia z Rymam, dyk zapiarečvajem toje, što byccam Žyhimont III i jezuity pastupili, prynamś napačatku, niapravilna (b. 41). Złučennia žadali samy-ž pravasłaünyja, jakija z bolem hladzieli na svaju Carkvu zahrožanuju pratestantyzmam i biazładździem. A zreštaj — nia buduć-ža historyki katalickija naśledavać svaich vorahaü, vystaülajučy samyja tolkl svaje cnoty, a chavajučy pàchiby... [14].

Pakidajučy inšyja zàciemki, vykažam asnaüniej-

[10] Hl. *Pratest Biełaruskaha Navukovaha Tavarystva proci dekretu Rady Narodnych Kamisaraü BSSR u spravie reformy biełaruskaha pravapisu*, in R. SMAL STOCKYJ, *Ukraińska mova v Sovietśkij Ukraini*. Varšava 1936 bb. 223-228.

[11] Hl. PRAKOP KAVAL, Biełaruś u datach, likach i faktach, Paryž 1950, bb. 54-62. Ab naviejšych antykatalickich manifestacy-jach na Biełarusi savieckaj, hl. A. NADSON, *Supraćkatalickaja prapahanda ü BSSR* ü čas. emihracyjnaj *Bošym Šlacham*, 1952, n. 51, bb. 4-6.

[12] Što da pravasłaünych, dyk nia redka zdarajecca, što jany ščehavorać malitvy katalickija z tradycyjnaj pryvyčki ü niekatorych siemjach, dyj u žyćci kulturnym i hramadzkim, za małymi vyniatkami utrymoüvajucca suadnosiny davoli pryjaznyja (Prkł.)

[13] Niekatoryja dumajuć, naprykład, što viedamaja pryhožaja pakutnapapularnaja pieśnia « *Ach moj Boža, vieru Tabie* » pachodzić z jezuickaj parachvii Faščaüka ü Mahiloüščynie (Prkł).

[14] Hl. A. M. AMMAN, *Storia della Chiesa Russa*, Torino 1948, bb. 168 n i 261n.

šuju staronlivašć infarmacyjaü u aütara, vyprastoüvajučy j dapaüniajučy koratka niekatoryja viedamki z žyćcia najbolšaha biełaruskaha paeta našych dzion, Janki Kupały (pseudonim Jana Łucevića, urodž. 25.VI. 1882), paezyja jakoha « zbližana svajoju daskanalnaju formaju da klasyčnašci hreckaj u lepšym jaje razu mienni » (b. 78). Prypaminajem, što Kupała supracavaü z *Našay Nivaj* nia ü Miensku, jak napisana na b. 75, ale ü Vilni [15]. Adnosna relihijnašci paeta, na jakuju vielmi mała krytykaü źviartaje uvahu, dokt. Piotr Tatarynovič letaś, z nahody 70-cia narodzin i 10-cia śmierci paeta, napisaü u svajoj časopisi adzin cikavy artykulik [16]. Sćviardziüšy, što na dnie Kupałavaj dušy žyła viera ü Boha, prajaülajučysia praz pryzmu trahedyi svajho narodu, što j abjaśniaje tyja radykalnyja vyskazy jahonyja, artykulist charakteryzuje tuju vieru šturmam Izraela da àniela : « Nia puščů ciabie, pakul nie pabahasłaviš mianie ». I na dokaz, što heta nia jošć tolki jaho adnaho üražannie, cytuje adnu zàciemku, znajdzienuju na marhinesie adnaho biblitačnaha vieršu Kupały : « Heta bunt ducha, poünaha bolu. Heta hordaja malitva, kab Boh čymchut čej viarnuü volnu baćkaüčynu ». Tamu niekatoryja vyskazy jahonyja, jak kančatkovyja, naprykład, słovy vieršu *Maja viera* : « U narod i kraj svoj tolki vieru » — nia možna brać u sensie pahanskim, ale, jak vidno z kontekstu, u sensie sucelnaj lubovi kraju z usimi jaho duchovymi skarbami, a znača j vieraj u Boha tak hłyboka zakaronienaj ü jaho prostym i darahim narodzie.

A chto chacieüby šče bolej dokazaü viery ü Kupały, dyk tojža a. Tatarynovič, jaki mieü honar z ks. Ramejkam, vialikim pryjacielem paeta, jaho adviedvać, vynosiačy üražannie ab vieručašci jak samoha paeta, tak i žonki jahonaj, raskazvaje ü svaim artykule, jak u 1919 h. Kupała prysutničaü kožny majovy viečar na filazafična-relihijnych kanferencyjach vučonaha duchoünika biełaruskaha F. Abrantoviča (rektara tahdyšniaj Mienskaj Seminaryi Duch-pierkł.), i paźniej pryniaüšv. sakramenty pierad krychu ryzykoünaj aperacyjaj.

Da savieckaha režymu Kupała nikoli nia mieü ščyraha entuzyjazmu, a tymbolej padchalimstva. Sama *Bolšaja Encyklopedyja Savieckaja* piša, što jon « nie adrazu üciamiü esencyju vialikaj kastryčnickaj revalucyi » [17]. Buduču na niejki čas aryštavanym praz GPU u 1931 h., padčas apošniaj śvietavaj vajny byü savieckimi üładami departavany, dla üsiakaj peünašci, iz svajho asiedku pad Oršaj u Maskvu. Na hetaj prymusovaj emihracyi jon napisaü adzin z apošnich svaich vieršaü [18], moü testament duchovy, tak čarujučy svajoj niezraünianaj pryhožašciu, što chiba ni adzin biełarus, čytajučy jaho, nia üstrymajecca ad śloz : *Ja ad vas daloka*. Apłakaüšy svajo prabyvannie « pad čužym niebam », jon trapnymi metaforami z čułaj šyrokaj malaüničašciu zajaülaje, što ničoha ü śviecie nia moža zatamavać dumki i pieśni ab svajoj darahoj staroncy, i nichto nia zmoža dać jamu « sad tak hadavany, dzie taki tam choram, važna zbudavany, što mnie zamianilib chatu i biarozki, chatu i biarozki biełaruskaj vioski ».

I zakančvaje paezyju nastupna :

Ja ad vas daloka... Boža ty moj miły !
Nierazlučny z vami da samaj mahiły,
Nie pakinu dumać śvitam i ü paciomku :
Jak tam žyviacio vy, jak žyvie staronka ?
A choć dašć mnie dola ü damavinie miesca,
Ústanie cień z ziamli moj, na kryž abaprecca,
I ü toj bok hladzieci budzie viek niazvodna,
Dzie lažać zahony Biełarusi rodnaj.

Što chacieü skazać paet, spaminajučy kryž, pytajecca a. Tatarynovič, kali nie žadannie — takoje nie-šta nieabyjakavaje ü kamunistyčnym režymie — kab mahiła jaho vyhladała pachryścijansku ? Nažal siannia nad toju mahiłaj mo niama kryža. Paet rastaüsia z žyćciom 24 červienia 1942 ü vielmi tajomnych abstavinach tady, kali savieckaja üłada namahałasia złoüžyvać jaho imia j autarytet dla svaich perfidnych metaü [19].

Kali-b Messina mieü na uviecie hetyja viedamki, dyk chiva nie napisaüby, što Kupała « u 1917 praniaüsia kamunistyčnymi idejami » (b. 76).

U. A. Floridi T. J.

[15] Hl. I. DVARČANIN, *Chrestamatyja novaj biełaruskaj literatury* Vilnia 1927, b. 83.

[16] Hl. P. TATARYNOVIČ, *Na marhinesie üspaminaü ab J. Kupale*, in čas. emihr. biełar. *Źnič*, 1952, n. 19, b. 5.

[17] Hl. *Bolšaja Sovetskaja Sovetskaja Enciklopedija*, t. 35, 1937, kal. 496. U spravie filakamunizmu A. ČIVILICHIN, ü recenzyi, zmieščanaj u *Pravde* z 7.II. 1953, b. 2, *Antolohii biełaruskaj paezyi*, narakaje, što u bielaruskaj savieckaj paezii vialikaja ubohasc elementu kałchoz*naha* dy naturalnaj transfarmacyi ind. hetaja tradycyjanalistyčnaja pastava vielmi mała kamunistyčnaja savieckaj paezyi biełaruskaj davoli dobra adciemlena takža i Messinaj /hl. bb. 105 i 124 125/.

[18] Zmiest jaho možna znajści ü biełar. emihr. tydniaviku « Baćkaüščyna », 1952, n. 25-26, b. 2.

[19] Hl. PRAKOP KAVAL, *kn. cyt.* i hazetv *Biełarus* 1952, n. 5 i *Baćkaüščyna* 1952, n. 31.

Słuchajcie biełaruskich radiopieradačaü z Vatykanu kožnaje pjatnicy ü Europie ü hadzinie 18,30 ; u Amerycy ü h. 24,30 ; ü Aüstralii kala h. 1-3 ü šybotu — na karotk. chvalach 50,26 ; 31,41 ; 41,21 ; 25,55 ; i na siarednich chvalach 196.

UVAHA! Pavažanych Čytačoü, Padpiščykoü i Kolporteraü našych vietliva prosim :

1) apłacić zalehłuju naležnašć za Źnič,
2) padavać kožnuju źmienu adresu,
3) zdabyvać jaknajbolš novych Čytačoü, za što zhary dziakujem !

Za dalejšyja üpłaty na Źnič dziakujem: M. Serd-ku 1280 ; J. Pit-ku 3140; J. Čarapuku 1256 ; J. Čarneckamu 1100 ; V. Zyźn-kaj 1875; M. Kučuru 625 ; M. Bielamuku 625 ; Ůl. Kabušku 635 ; Dr. B. Hrab-mu 1270.

Direttore respons. Dott. A. P. FRUTAZ
Posta indir. : Dott. P. TATARYNOVIC
Roma - Via Corsica, 1

Z dazvolu
Duchoun. Uladau
Tipografia Fausto Failli - Roma

Pubblicazione autorizzata dal Tribunale di Roma con decreto del 7-12-1950